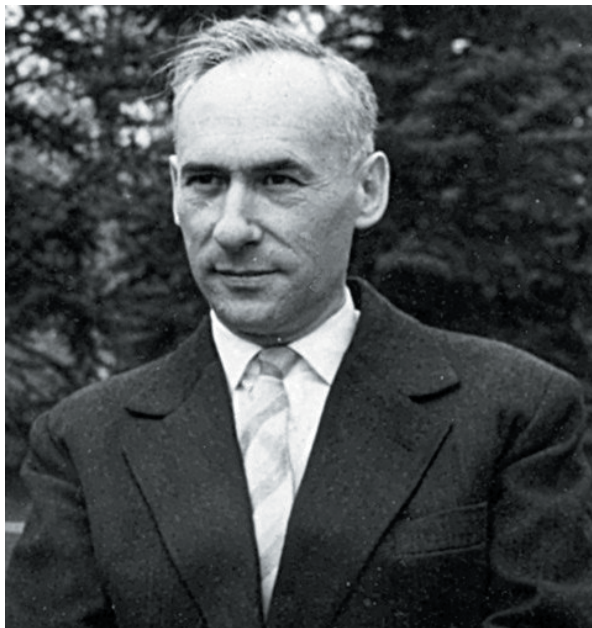

Varsányi György (1921-2010)

BILLES Ferenc*

Varsányi György (1921-2010)

Éppen 90. születésnapját készültünk megünnepelni, amikor 2010 decemberében váratlanul itt hagyott minket.

Hosszú és eredményes szakmai és pedagógusi utat tett meg.

A 2. világháború kitörésének küszöbén, 1939-ben érettségizett. A zsidótörvények miatt az akkori magyarországi viszonyok okozták azt, hogy egyetemi tanulmányait csak késve, 1945-ben kezdhette meg, de a Szegedi Tudományegyetemen 1948-ban (3 év alatt!) szerzett vegyészi, majd vegyész bölcsészdoktori oklevelet.

Végzése után hamarosan a Budapesti Műszaki Egyetem Fizikai Kémia Tanszékére került. Itt Dr. Schay Géza professzor, a tanszék hírneves vezetője az Anyagszerkezettan c. tárgy előadásával bízta meg. Erre, mint akkori hallgatója, úgy emlékszem, hogy nagyon élvezetesen, érthetően adta elő. Vizsgázni nem volt könnyű nála, nagyon alaposan kellett ebből a nehéz tárgyból felkészülni. Viszont jó kapcsolatokat alakított ki a hallgatókkal, be lehetett hozzá menni, konzultálni az anyagból. Erre később, mikor a teljes, három féléves fizikai kémiát adta elő, a hallgatóknak ugyanúgy lehetősége volt.

1954 jelentős év volt számára, kandidátusi címet szerzett és egyetemi docens lett. Ekkor kezdtem el nála TDK munkát végezni.

1960 szintén fontos éve volt, megszerezte a tudomány doktora fokozatot, és kinevezték egyetemi tanárnak. Ebben az évben lett Schay Géza a MTA Központi Kémiai Kutatóintézetének igazgatója, és a fizikai kémia oktatását átadta Varsányi Györgynek. Ő ekkor kezdte írni három fizikai-kémiai jegyzetét. Ezeket később rendszeresen felújította (a fizikai-kémia akkor három féléves tárgy volt). Ezekből a jegyzetektől nemzedékek tanulták a fizikai-kémiát. 1965-en ő lett a Fizikai Kémia tanszék vezetője, és az is maradt 1984-ig, de előadásait egészen 1990-ig megtartotta.

Minden előadására nagyon gondosan felkészült. Minden elmondott szava fontos volt. Nagyon jó memóriája volt, az előadása során felmerülő képleteket mindig fejből írta fel. Vizsgálta sokat követelt a hallgatóktól, de mindennek előtt a problémák lényegével kellett tisztában lenni.

Mint tanszékvezető, pontosságot és jó színvonalú szakmai és tudományos munkát követelt meg. Ugyanakkor a tudományos téma megválasztásában liberális volt. Minden értelmes témát támogatott.

Még Szegedről hozta magával az optikai spektroszkópia témát, amit aztán a BME-n folytatott ultraibolya és látható tartományban végzett kutatómunkájával. Lassan kialakult a spektroszkópiai kutatócsoport. 1957-ben érkezett az első (egysugaras) infravörös spektrométer a tanszékre, addig csak egysugaras prizmás ultraibolya spektrográfunk volt. Ez volt Magyarországon az első infravörös spektrométer. A csoport minden akkori tagja ezen kezdett dolgozni. „Hösi” időszak volt.

1957-ben alakult meg a MTA Központi Kémiai Kutatóintézetének spektroszkópiai csoportja, melynek alapító vezetője ő volt. Ezzel indult meg a kémiai szerkezetkutatás az intézetben. A csoport egy része hosszú ideig a BME Fizikai Kémia Tanszékén volt elhelyezve, a gyakorlatban sok éven keresztül a tanszéken egységes spektroszkópiai csoport dolgozott.

Később a csoport szétvált, a KKKI saját épületet kapott, és a témák is elváltak. A tanszéki spektroszkópiai csoportban is több téma alakult ki. Ezek részben kísérletiek, részben elméletiek voltak.

A 70-es években sikerült kétsugaras spektrométereket beszerezni. Így az optikai tartományban az ultraibolyától a távoli infravörös tartományig tudunk spektrumokat mérni. Fejlődött az elméleti spektroszkópia is. A számítógépek fejlődésével a kvantumkémiai számítások a kísérleti spektroszkópia fontos támaszai lettek.

* email: fbilles@mail.bme.hu

Varsányi professzor a 60-as és 70-es években a kísérleti rezgési színeképek értelmezésével foglalkozott. Ekkor állította fel a benzolszármazékok rezgési színeképei értelmezésének elméletét, és állította össze a több, mint 700 benzolszármazék rezgési színeképeinek teljes értelmezését tartalmazó albumát. Ez a munkája nagyon sikeres, nemzetközileg ismert és elismert, több százan hivatkoznak rá. Emellett számos szakcikke is megjelent a rezgési spektroszkópia tárgykörében.

Munkásságának jelentős része volt disszertációk, szakcikkek bírálata. Ezekben jó szemmel találta meg a szakmai és nyelvi hibákat, elírásokat.

Az 1980-as években figyelme a szilárd anyagok felületvizsgálata felé fordult, elsősorban az XPS módszer alkalmazásával.

1959-től 1963-ig a BME vegyészmérnöki karának dékánja volt. Ez idő alatt jelentős oktatási reformok zajlottak le az ő vezetésével.

1965-ben az ő kezdeményezésére jött létre az MTA Anyag- és Molekulaszerkezeti Munkabizottsága. Megalapításától 1990-ig ennek elnöke volt. A Munkabizottság 2-3 évenként szakmai konferenciákat rendezett, amelyeken összejöttek és előadásokat tartottak a kémia szerkezetvizsgálat különféle területein dolgozó kutatók.

Nyugdíjba meneteléig, 1991-ig, 70 éves koráig, aktívan dolgozott.

A fizikai-kémia területén végzett kiemelkedő szakmai és szakmai szervező tevékenységéért 1994-ben a Polányi Mihályról elnevezett díj fődíját kapta.

2001-ben elsőként kapta meg a Vegyészmérnöki Kar 80 éves munkatársai részére alapított emlékérmét.

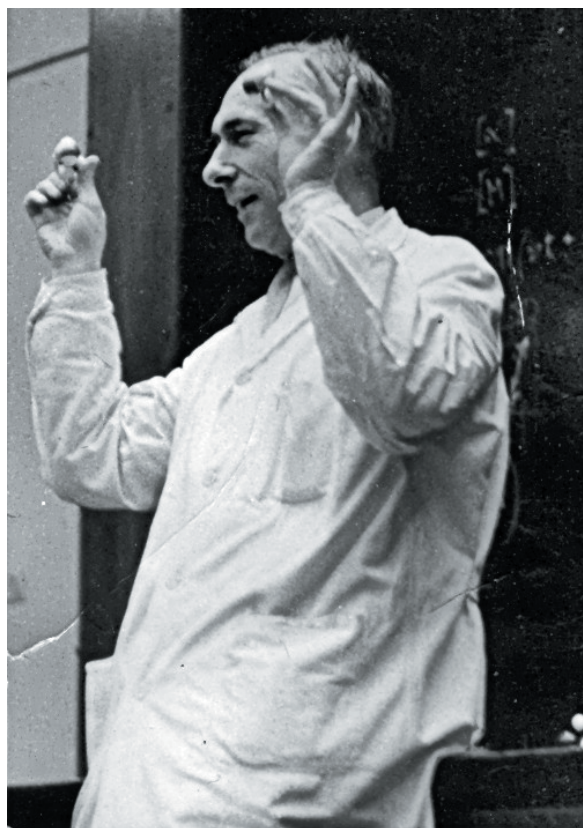
Amint már előbb szó volt róla, nagyon jó memóriája volt. Ez nem csak a zene területére terjedt ki, de minden adatra és évszámra emlékezett a történelem vagy a sport területén is. Évtizedekre visszamenőleg fel tudta sorolni egyes futball csapatok összeállítását. Nagyon kedvelte a klasszikus zenét. A Fizikai Kémia Tanszéken az 50-es, 60-as években hanglezet esteket rendezett, az elhangzott számokat kisebb előadásokban ismertette. Gyakran vezette a kari vetélkedőket. Széleskörű műveltsége és jó memóriája miatt kérték fel erre.

Nagyon jó humorérzéke volt. Ennek szép példája, hogy átírta Babits Mihály „A Danaidák” c. versét „Diákdana” címmel.

Mind a Fizika Kémia Tanszéken, mind az Anyag- és Molekulaszerkezeti Munkabizottság keretében sokat foglalkozott a fiatal kollégák fejlődésével. A Munkabizottságból indultak el szakmájukban Náray-Szabó Gábor, Sohár Pál, Vértes Attila, Mayer István, Hargittai Magdolna, Hargittai István, Nemes László, a Fizikai Kémia Tanszéken pedig Sztraka Lajos, Grofcsik András, Kubinyi Miklós, Billes Ferenc.

2010 októberében találkoztam vele utoljára. Felhívott telefonon, és kérte, hogy látogassam meg lakását. Jó három

órát beszélgettem vele. A kar és a tanszék helyzete iránt érdeklődött, sokat beszélgettünk a spektroszkópia újabb eredményeiről, családi dolgokról, saját életéről. Bár nehezen járt, nagyon optimista volt, mint ahogyan egész életében.

Varsányi professzor előad.

Ezúton szeretném megköszönni Dr. Hargittai Istvánnak, hogy felhasználhattam az ACH Models in Chemistry –ben 1993-ban megjelent cikkének egyes részleteit (130, pp 809-810), és Dr. Kubinyi Miklósnak a Magyar Kémikusok Lapjában idén megjelent cikkének (2011 évi májusi szám) részleteit ennek a cikknek a megírásához. Köszönöm Varsányi Anikónak sokoldalú segítségét.

Hivatkozások

Varsányi professzor nem vezetett megjelent cikkeiről, könyveiről jegyzéket. Így az alábbiakban az interneten megtalált közleményei, a Word of Science és a Scopus segített az összeállításban. Sokat segítettek szerzőtársainak az interneten közzétett irodalomjegyzékei is. Különösen Sohár Pál és Bertóti Imre irodalomjegyzékei voltak segítségemre.

1. Varsányi, Gy.; Tarján, G.; Péteri, L. *Magyar nőorvosok lapja* **1952**, 15 (10), 293-296.
2. Varsányi Gy.; Ladik, J. *Acta Chim. Hung.* **1953**, 3, 243.
3. Oláh, Gy.; Pavláth, A.; Kuhn, I., Varsányi Gy. *Acta Chim. Hung.* **1955**, 7, 431.
4. Oláh, Gy.; Pavláth, A.; Varsányi, Gy. *J. Chem. Soc.* **1957**, 1823-1829.
5. Schay, G.; Varsányi, Gy.; Billes, F. *Periodica Polytechnica Chem. Eng.* **1957**, 1, 131.
6. Schay, G.; Varsányi, Gy.; Billes, F. *Acta Chim. Sinica* **1957**, 266.

7. Schay, G.; Varsányi, Gy.; Dullien, F. *Acta Chim. Hung.* **1958**, 5, 273.
8. Schay, G.; Varsányi, Gy.; Billes, F. *Roczniki Chemii* **1958**, 32, 375.
9. Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1958**, 13, 347.
10. Billes, F.; Varsányi, Gy. *BME Évkönyv* **1962**, 85.
11. Billes, F.; Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1963**, 35, 147.
12. Varsányi, Gy.; Holly, S.; Faragó, T. *Spectrochim. Acta* **1963**, 19 (3), 669-674.
13. Varsányi, Gy.; Holly, S.; Faragó, T. *Spectrochim. Acta*, **1963**, 19 (3), 675-681.
14. Varsányi, Gy.; Holly, S.; Faragó, T. *Spectrochim. Acta* **1963**, 683-689.
15. Varsányi Gy. *Absorption Spectra in the Ultraviolet and Visible Region*, Szerkesztő: Láng, L.; Akadémiai Kiadó: Budapest, **1963**, 1, 1-367.
16. Sohár, P.; Varsányi, G.; Vargha, L.; Ocskay, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1964**, 40, 441-443.
17. Varsányi, Gy.; Faragó, T.; Holly, S. *Acta Chim. Hung.* **1965**, 43 (3), 205-220.
18. Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1965**, 43(4), 315-352.
19. Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1966**, 50 (1), 225-235.
20. Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1966**, 50 (1), 237-243.
21. Szőke, S.; Varsányi, Gy.; Baitz, E. *Acta Chim. Hung.* **1967**, 54 (2), 145-152.
22. Szőke, S.; Varsányi, Gy.; Baitz, E. *Acta Chim. Hung.* **1967**, 53 (3), 347-358.
23. Varsányi, Gy.; Holly, S.; Imre, L. *Spectrochim. Acta, A* **1967**, 23 (5), 1205-1210.
24. Sohár, P.; Varsányi, Gy. *Spectrochim. Acta, A* **1967**, 23 (6), 1947-1948.
25. Sohár P.; Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1968**, 55, 189-201.
26. Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1968**, 56 (3), 297-301.
27. Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1968**, 57 (1), 51-67.
28. Sohár, P.; Varsányi, Gy. *J. Mol. Structure* **1968**, 1 (6), 437-448.
29. Sohár, P.; Holly, S.; Varsányi, Gy. *Kémiai Közlemények* **1969**, 31, 197-207.
30. Varsányi, Gy. *Vibrational spectra of benzene derivatives*, Akadémiai Kiadó: Budapest, **1969**, 1-430.
31. Holly, S.; Szabó, G.; Tóth, G.; Varsányi Gy. *Acta Chim. Hung.* **1969**, 61 (1), 45-50.
32. Paál É.; Varsányi Gy. *Acta Chim. Hung.* **1969**, 61 (4), 391-406.
33. Paál, É.; Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1969**, 62 (1), 51-63.
34. Sohár, P.; Zubovics, Z.; Varsányi, Gy. *Magyar Kémiai Folyóirat* **1969**, 75, 432-440.
35. Varsányi, Gy.; Szőke, S.; Keresztury, G.; Gelléri, A. *Acta Chim. Hung.* **1970**, 65 (1), 73-80.
36. Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1970**, 65 (2), 125-132.
37. Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1971**, 68 (4), 319-337.
38. Sohár, P.; Zubovics, Z.; Varsányi, Gy. *Adamantene-Part II: Spectroscopic study*. In "Molecular Structures and Vibrations". Ed. S. J. Cyvin.; Elsevier: Amsterdam, **1972**, 358-362.
39. Varsányi, Gy.; Sohár, P. *Acta Chim. Hung.* **1972**, 74, 315-333.
40. Varsányi, Gy.; Sohár, P. *Acta Chim. Hung.* **1973**, 76, 243-268.
41. Varsányi, Gy. *Assignments for Vibrational Spectra of Seven Hundred Benzene Derivatives, Vol. 1, 2.*; Adam Hilger, London, **1974**.
42. Varsányi, Gy.; Baitz, E.; Billes, F.; Grofcsik, A.; Horváth, G.; Jalsovszky, G.; Keresztury, G.; Kiss, A.; Szőke, S.; Sztraka, L.; Tóth, A. *Acta Phys. Hung.* **1974**, 35 (1-4), 219-238.
43. Kubinyi, M.; Varsányi, Gy. *Spectr. Letters* **1976**, 9, 689-696.
44. Varsányi, Gy. *Kémiai Közlemények* **1977**, 48, 265-267.
45. Varsányi, Gy.; Horváth, G.; Imre, L.; Schawartz, J.; Sohár, P.; Soti, F. *Acta Chim. Hung.* **1977**, 93, 315-355.
46. Fórián-Szabó, I.; Varsányi, Gy. *Acta Chim. Hung.* **1977**, 93, 13-29.
47. Varsányi, Gy.; Kubinyi, M. *J. Mol. Structure* **1978**, 45 (C), 107-112.
48. Varsányi, Gy.; Molnár-Paál, É.; Kósa, K.; Keresztúri, G. *Acta Chim. Hung.* **1979**, 100, 481-498.
49. Kubinyi, M.; Varsányi, G.; Grofcsik, A. *Spectrochim. Acta, A* **1980**, 36 (3), 265-272.
50. Kubinyi, M.; Varsányi, Gy. *Kémiai Közlemények* **1980**, 54 (2-3), 366-370.
51. Varsányi, Gy. *Kémiai Közlemények* **1981**, 56, 117-120.
52. Varsányi, Gy.; Nyulászi, L.; Veszprémi, T.; Narisawa, T. *J. Chem. Soc., Perkin Trans. 2* **1982**, (7), 761-765.
53. Martin, A.; Varsányi, Gy. *Periodica Polytechnica, Chem. Eng.* **1983**, 27 (1), 33-36.
54. Varsányi, Gy.; Zelei, B.; Kósa, K.; Gál, M. *J. Mol. Struct.* **1984**, 115 (C), 189-192.
55. Varsányi, Gy. *Periodica Polytechnica, Chem. Eng.* **1984**, 28 (2), 77-102.
56. Varsányi, Gy.; Zelei, B.; Dobos, S.; Gál, M. *Spectrochim. Acta, A* **1984**, 40, 529.
57. Varsányi, Gy.; Zelei, B.; Dobos, S.; Gál, M. *Spectrochim. Acta, A* **1984**, 40 (6), 529-538.
58. Varsányi Gy. *Periodica Polytechnica, Chem. Eng.* **1985**, 29 (3), 153-163.
59. Bertóti, I.; Mink, Gy.; Székely, T.; Varsányi, G.; Réti, F. *Surface Interface Anal.* **1986**, 9 (1-6), 237-241.
60. Bertóti, I.; Mink Gy.; Mohai, M.; Révész, M.; Réti, F.; Varsányi, Gy. *II. Magyar Molekulaspektroszkópai Konferencia előadásai, Gépipari Tudományos Egyesület, Keszthely*, **1986**, 514.
61. Varsányi, Gy.; Mink, Gy.; Ree, K.; Mohai, M. *Periodica Polytechnica, Chem. Eng.* **1987**, 31 (1-2), 3-17.
62. Bertóti, I.; Mink, Gy.; Varsányi, Gy.; Székely, T. *Vacuum* **1987**, 37 (1-2), 141-143.
63. Bertóti, I.; Varsányi, Gy.; Mink, Gy.; Székely, T.; Vaivads, J.; Millers, T.; Grabis, J. *Surface Interface Anal.* **1988**, 12 (1-12), 527-530.
64. Réti, F.; Bertóti, I.; Mink, Gy.; Székely, T.; Varsányi, Gy. *Surface Interface Anal.* **1988**, 12 (1-12), 275-276.
65. Bertóti, I.; Varsányi, Gy.; Mink, Gy.; Székely, T.; Vaivads, J.; Millers, T.; Grabis, J. *Surf. Interface Anal.* **1988**, 12, 527.
66. Varsányi, Gy. *Periodica Polytechnica, Chem. Eng.* **1988**, 32 (4), 277-298.
67. Bertóti, I.; Varsányi, Gy.; Mink, Gy.; Mohai, M.; Révész, M.; Tóth, A.; Székely, T. *Az XPS (ESCA) módszer elve és gyakorlati alkalmazásai. Vákuum évkönyv*, 1988, Szerk. Mojzes I.; MTA MFKI, Budapest, **1989**.
68. Varsányi, Gy. *Periodica Polytechnica, Chem. Eng.* **1989**, 33 (3-4), 247-264.
69. Réti, F.; Bertóti, I.; Mink, Gy.; Varsányi, Gy. *Solid State Ionics* **1990**, 44 (1-2), 33-39.
70. Praliaud, H.; Martin, G. A.; Fenyvesi, J.; Somogyi, I.; Varsányi, Gy.; Mink, Gy. *Surface Interface Anal.* **1992**, 586-590.
71. Varsányi, Gy. *ACH-Models in Chem.* **1995**, 132, 949-964.
72. Varsányi, Gy. *ACH - Models in Chem.* **1997**, 134 (2-3), 369-382.